

zijn invloed op het budget ten gevolge kan hebben, dat de directie op latere leeftijd zijn inkomen zal dienen te verminderen. Bovendien zal het wenselijk zijn dat deze op een bepaald ogenblik zijn plaats ruimt en diens-tengevolge het inkomen uit arbeid een aanzienlijke daling te zien zal geven. Een inkomen als commissaris wordt zó zwaar belast, dat uit dien hoofde geen grote baten te verwachten zijn. Welnu — een pensioen zal deze vrijwel steeds optredende daling van inkomen in zekere mate kunnen compenseren, zonder dat het bedrijfsbudget belast blijft met uitkeringen aan directeuren, die niet meer in de volle zin des woords productief te achten zijn en wellicht door hun tegenwoordigheid remmend zullen werken op verantwoordelijkheids- en ondernemingszin van hun opvolger.

Privé is een pensioenregeling, die ook weduwe- en wezenpensioen omvat, interessant voor de directeur (tevens aandeelhouder) omdat hierdoor een uitkering wordt gegarandeerd aan zijn nabestaanden, die het voordeel heeft van de verzekerde regelmaat boven het in wezen altijd onzekere dividend. *Fiscaal* is deze regeling aantrekkelijk, omdat de kosten hiervan ten laste kunnen worden gebracht van de exploitatierekening der N.V., voorzover de pensioenregeling door de belastinginspectie als redelijk wordt aanvaard. Terwijl de fiscus vóór enige dividenduitkering eerst haar portie door middel van vennootschaps- en ondernemingsbelasting opeist (die tezamen allicht 40—45 % zullen bedragen) kan hier een uitkering worden geboden, waarvan alleen inkomstenbelasting verschuldigd zal zijn. Het is duidelijk, dat een directeur-aandeelhouder dus groter belang heeft bij een bescheiden salaris plus een redelijke pensioenregeling, dan bij een hoog salaris, waarbij de progressie in het belastingtarief het spaarresultaat (én het effectieve rendement van zijn beleggingen!) ongunstig beïnvloedt.

De vennoot, die door de omzetting van zijn firma in een N.V. in een geheel ander fiscaal „klimaat” komt te leven, zal goed doen zich aan deze wijziging snel aan te passen, ja, zich van deze klimaat-wijziging bij voorbaat terdege rekenschap te geven.

BOEKBESPREKINGEN

„Onderzoek naar de beteekenis en de vooruitzichten van den Nederlandschen handel in ruwe tabak”

door Dr J. van Rees

Het rapport, waarin de resultaten van het hierboven vermelde onderzoek zijn vastgelegd, is in 1947 door de economische afdeling van de accountantsfirma Preyer en De Haan uitgebracht aan de Vakgroep Groothandel in Tabak. Thans is het rapport algemeen verkrijgbaar gesteld en ik voldoe — hoewel geen deskundige op het gebied van de tabakshandel — gaarne aan het verzoek van de Redactie van het M.A.B. om enkele woorden aan dit onderzoek te wijden, omdat hetgeen ons geboden wordt ook buiten tabakskringen van interesse kan worden geacht. Zowel voor studerende als voor hen die belang hebben bij de functionering van ons handelsapparaat vinden wij hier materiaal, dat hun inzicht kan verrijken. Bovendien kan in het algemeen het verschijnen van iedere deskundige studie betreffende een tak van handel of bedrijf wor-

den toegejuicht, aangezien er van deze in ons land nog steeds te weinige zijn en er bepaald een aanleiding gevonden moet worden om zo'n studie voort te brengen.

In het onderhavige geval was er ook een concrete aanleiding tot het verrichten van het onderzoek, en wel deze, dat de Nederlandse tabakshandel twee jaar na de bevrijding van ons land nog steeds zijn normale werkzaamheden niet had kunnen hervatten. Er bestond dan ook de gerechtvaardigde vrees, dat de handel, tengevolge van de structuurveranderingen die vlak voor en na de oorlog waren opgetreden, zijn oude plaats niet meer zou kunnen innemen. Door het uitsluiten van de handel bij de aankoop van tabak in het buitenland, de distributie in het binnenland en het feit, dat er hier te lande geen tabaksinschrijvingen plaats vonden, achtte de handel zich in zijn bestaan bedreigd. Het rapport had daarom ten doel aan te tonen, dat de tabakshandel steeds een belangrijke rol in ons economisch leven heeft gespeeld en — ondanks de plaatsgevonden hebbende structuurveranderingen — nog spelen kan, mits daarbij aan zekere voorwaarden is voldaan. De belangrijkste hiervan is wel, dat de overheid de handel in staat stelt, door soepele bepalingen, zijn oude taak weer op zich te nemen.

Alvorens tot deze conclusie te komen, worden wij medegenomen door een beschrijving van de plaats van Nederland in de internationale tabakshandel (Hoofdstuk II). In deze beschrijving valt het op, dat de Nederlandse tabaksmarkt groot is geworden door de handel in Sumatrabak, hoewel deze handel slechts een klein deel van de totale Nederlandse handel in ruwe tabak vormt. Hoe groot dit deel precies was, vermocht ik in het gepubliceerde statistische materiaal niet te becijferen. Dit hoofdstuk, de statistische basis van het rapport, acht ik het minst sluitende. Hoewel toegegeven moet worden, dat het moeilijk is berouwbaar cijferreeksen over de handel in de verschillende soorten tabak te verzamelen, ware het m.i. fraaier geweest, wanneer men er in het rapport naar had gestreefd, overzichten te maken die op dezelfde jaren betrekking hebben en die tenslotte zo samen te vatten, dat ons in één oogopslag de omvang van de handel duidelijk was geworden, vooral gesplitst naar soorten, landen van herkomst en bestemming, desnoods aangevuld met schattingen.

Wij krijgen wel d.e.t. de belangrijke cijfers over de verkoopwaarde van door handelaren verkochte tabak gedurende enkele jaren. (Zouden de bedragen heus tot op de laatste gulden nauwkeurig zijn?)

Het ware m.i. echter bijzonder interessant geweest, wanneer de in dit hoofdstuk gegeven cijfers meer relief ware gegeven door ze tegen een bepaalde achtergrond te plaatsen, bijv. van totale in- en uitvoer. Dit verlangen t.a.v. relief geldt evenzeer voor de bijdrage die de tabakshandel tot ons nationale inkomen heeft leverd (hoofdstuk IV); dit laatste wordt nl. in het geheel niet vermeld. Overigens word met betrekking tot dit onderwerp belangwekkend materiaal geleverd, o.a. gebaseerd op een onder tabakshandelaren en dienstverlenende bedrijven gehouden enquête.

Aangaande de functies en de organisatie van de handel wordt ons in het derde hoofdstuk medegedeeld hoe zij voor de hoofdsoorten van tabak (Sumatra, Java, Amerika, Oriënt en andere exoten) worden verricht, resp. waarop zij zijn gebaseerd, aan de hand waarvan men zijn theoretische begrippenapparaat kan scherpen.

Van bijzonder belang kan worden geacht hetgeen ten aanzien van de structuurveranderingen in de tabakshandel is opgemerkt. Deze veranderingen uitten zich namelijk, voor de oorlog, in een verschuiving in het

verbruik van kerftabak naar goedkope sigaren, een concentratie in de sigarenindustrie en een permanente daling in de afzet van Sumatratabak door o.a. een verdere „uitwerking” van de tabak door de sigarenfabrikanten. Na de oorlog kwamen hierbij nog geopolitieke en technische factoren en verplaatsing van de Sumatra-handel naar New York.

Naar ons in hoofdstuk VIII echter wordt duidelijk gemaakt, hebben zowel de sigarenfabrikanten als de Sumatra-tabakmaatschappijen belang bij de handhaving van de inschrijvingen te Amsterdam en Rotterdam. Dit houdt niet in, dat men de oude toestand weer geheel zal kunnen herstellen. Integendeel, men zal zelfs met blijvende veranderingen rekening moeten houden, waaraan de handel zich rationeel zal moeten aanpassen om zijn bestaansrecht te bewijzen.

Zo zal men rekening dienen te houden met een verzwakte positie van de Sumatra-tabak; ook zal de handel meer het zwaartepunt moeten verleggen naar de inkoopfunctie voor de tabakverwerkende industrie in binnen- en buitenland. Dit laatste is iets nieuws en zal grote kapitaaleisen aan de handel stellen, mede daar hij in dat geval grotere loco-voorraden zal moeten aanhouden om voldoende keuze te bieden. Wil de handel deze nieuwe functie vervullen, dan dienen hem echter faciliteiten op valutagebied te worden verleend, hetgeen de medewerking van de overheid eist.

Het zou te ver voeren, nader in te gaan op andere punten die de aandacht zouden verdienen. Ik hoop evenwel te hebben aangeduid, dat dit rapport — ondanks, misschien onvermijdelijke, schoonheidsfouten — voor velen nuttige lectuur ter toetsing van en aan bepaalde theoriën en gedachten oplevert.

P. de Wolff: De betekenis van de steekproef voor het economisch-statistisch onderzoek

door Drs W. J. v. d. Woestijne

Deze intree-rede van de lector in de statistiek te Amsterdam (31-10-47) is in verschillende opzichten interessant. In de eerste plaats wel als „program”. Door als onderwerp een steekproef vraagstuk te stellen wordt duidelijk de koers aangegeven waarin het voortgezette onderwijs in de statistiek moet gaan. Wij juichen deze koers van harte toe. De bedrijfs-econoom, de sociale econoom en de accountant moeten steeds meer een oordeel vellen over de waarde, die aan een steekproef mag worden toegekend, hetzij zij zelf die methode gebruiken, hetzij hem de resultaten van een door derden genomen steekproef wordt voorgelegd. Kennis van de theorie van de steekproeven kan hen ervoor behoeden aan te kleine of ondoelmatig opgezette steekproeven de betekenis toe te kennen, waartoe een minder voorzichtige geneigd is. Anderzijds zullen zij ook de positieve betekenis van deze methode leren waarden.

In de tweede plaats blijkt uit deze intree-rede onmiskenbaar duidelijk het vermogen van de docent tot doceren. Hij veronderstelt geen wiskundige kennis en is toch in staat gebleken het essentiële van de nog jonge theorie van de steekproeven aan zijn hoorders duidelijk te maken. Het kennen van formules, zonder te weten waar het inderdaad om gaat, komt op dit gebied nog al eens voor en moet als buitengewoon gevaarlijk worden beschouwd. Omgekeerd geeft inzicht zonder formules wel een verrijking van de geest maar geen kans op foutieve toepassingen. Het komt ons voor, dat de Heer de Wolff erin zal slagen én het inzicht én de formules aan zijn leerlingen mede te geven.

In de derde plaats, maar dit houdt ook enigermate reeds met de tweede verband, weet de Heer de Wolff een grote verscheidenheid van vraagstukken onder een centrale gedachte te vangen. Deze centrale gedachte was hier „het introduceren van het economisch principe bij het steekproef-onderzoek”. Hoe hangt de waarde, die men aan het resultaat van een steekproef mag toekennen, samen met de grootte van het gebrachte offer?

Daartoe wordt eerst nagegaan welk verband er is tussen „de nauwkeurigheid” van een steekproef en het aantal waarnemingen. Vervolgens worden middelen aangegeven om, bij gegeven kosten, deze nauwkeurigheid te vergroten.

Tenslotte worden ook de kosten als een te beïnvloeden factor beschouwd en komt dus het vraagstuk zeer algemeen te staan: welke kosten mag en moet men maken en welke methode moet men daarbij kiezen om een zo economisch mogelijke aanwending van de steekproef te verkrijgen. Op dit gebied is de ontwikkeling van theorie en praktijk nog in volle gang. Vooral tijdens de oorlog is men in de Angelsaksische landen snel vooruitgegaan. Het is te hopen, dat wij in Nederland de achterstand snel in zullen halen. De intree-rede van de Heer P. de Wolff houdt wat dat betreft een belofte in.

„Developments in cost accounting”

*Report of the Cost Accounting Sub-Committee of the
Taxation and Financial Relations Committee*

door Drs J. Bons Jr.

In 1942 is in Engeland ingesteld „The Taxation and Financial Relations Committee”, welk comité ten doel heeft „the Council of the Institute of Chartered Accountants in England and Wales”, te adviseren m.b.t. het theoretisch aspect van verschillende vraagstukken op het gebied van de accountancy. Als één van de resultaten van deze werkzaamheid heeft „the Cost Accounting Sub-Committee” onder bovenstaande titel een rapport uitgebracht over het vraagstuk van de kostprijs (Juni 1947). Het heeft daarbij niet in de bedoeling gelegen een uitgebreide verhandeling over het probleem van de kostprijs te schrijven. Zoals uit het voorwoord van de voorzitter van het Instituut en uit de Inleiding van het comité zelf blijkt, heeft men zich beperkt tot een aantal hoofdpunten met het doel de leden van het Instituut op de hoogte te brengen van de ontwikkeling in de methode van kostprijsberekening, zonder dat hiervoor een diepgaande studie nodig is.

Van een theoretische analyse is in dit rapport dan ook geen sprake. Uitgangspunt is een vijftal gebreken, welke naar het oordeel van het comité kleefden aan de oude methode van kostprijsberekening, waarna vervolgens wordt aangegeven hoe de moderne kostprijsmethoden hierin voorzien. Juist echter door het ontbreken van de theoretische fundering is men daarbij niet gekomen tot één gesloten verhandeling, doch bestaat het rapport in feite uit een vijftal min of meer los van elkaar saande beschouwingen, welke ieder nog al aan de oppervlakte blijven.

Het eerste punt betreft de verhouding van „calculatie” en „boekhouding”. Het comité is van mening, dat het onjuist is deze beide onderdelen van de organisatie onafhankelijk van elkaar te laten werken. Deze schei-

ding acht zij onnodig en gevaarlijk. Zij bepleit dan ook een alles omvattende administratie, welke zowel de kostprijsgegevens als de financiële gegevens kan verschaffen. Deze administratie moet dan niet slechts ingericht worden op het vaststellen van de kostprijs, doch zij moet het tevens mogelijk maken de efficiency van de uitgaven te beoordelen. In dit verband wijst zij op de betekenis van een systematisch opgebouwd rekeningschema (o.a. het decimale rekeningstelsel).

Het tweede onderwerp is de verbijzondering van de indirecte kosten (overhead expenses). Inplaats van de veelal gebruikelijke willekeurige methoden (zoals b.v. omslag op basis van het directe arbeidsloon), bepleit het comité een verbijzondering via kostenplaatsen (cost-centres). Zij wijst daarbij op de mogelijkheid om hierin ook de hulp-afdelingen te betrekken door de indirecte kosten mede op deze hulp-afdelingen te verbijzonderen en eerste daarna de kosten van deze afdelingen over te brengen op de uiteindelijke kosten-plaatsen. Dit is van grote betekenis om de efficiency van deze afdelingen te kunnen beoordelen. Bij deze verbijzondering van de indirecte kosten dient men niet uit te gaan van de cijfers van de afgelopen periode, doch zich te baseren op zo goed mogelijke schattingen van de lopende periode.

Als derde punt stelt het comité aan de orde het vraagstuk van de constante en variabele kosten. Van een werkelijke behandeling van dit vraagstuk is geen sprake. Zij beperkt zich tot het maken van de gebruikelijke onderscheiding in vaste, variabele en semi-variabele kosten, waarvan naar haar mening de betekenis gelegen is in het feit, dat in bepaalde gevallen de bedrijfsleiding de differentiele kostenbeschouwing zal moeten toepassen. Als zodanige gevallen noemt zij:

- a. moet een bepaald onderdeel zelf worden geproduceerd of van derden worden gekocht?
- b. het al of niet uitbreiden van het bedrijf.
- c. het al of niet accepteren van een extra order tegen een lagere dan de normale marktprijs.

In de vierde plaats het vraagstuk van de standaardkosten. Het comité ziet de betekenis van de standaardkosten vooral gelegen in het feit, dat het gebruiken van standaarden een efficiency beoordeling mogelijk maakt. Aan de betekenis voor de kostprijsberekening besteedt zij daarentegen geen aandacht. Als waarde grondslag voor de standaardkosten neemt het comité een vaste prijs, althans voor de grondstoffen. Ook hierbij staat de efficiencybeoordeling voorop: naar het oordeel van het comité maakt het gebruiken van vaste prijzen voor de grondstoffen een beoordeling van de inkoop-politiek mogelijk. Bij de praktische uitwerking van het systeem van standaardkosten wijst zij uitdrukkelijk op het verband tussen het gebruik van standaarden en het invoeren van de variabele budgettering.

In het vijfde en laatste gedeelte van het rapport, vestigt het comité dan nog de aandacht op de betekenis welke het gebruiken van een uniforme methode van kostprijsberekening in een bepaalde bedrijfstak voor de onderscheiden bedrijfshuishoudingen heeft (vermijding van prijsbederf).

Opvallend is, dat in het gehele rapport geen woord gewijd is aan het vraagstuk van de vervangingswaarde. Ook indien men in acht neemt de beperking welke het comité zich bij dit rapport heeft opgelegd, moet dit toch wel als een lacune beschouwd worden. Overigens beantwoordt dit rapport wel aan de bedoeling van het comité: n.l. het geven van een beknopt overzicht van een aantal veranderingen in de methode van kostprijsberekening. Aan de enigszins georiënteerde lezer zal dit rapport echter weinig nieuws bieden.